HERMENEVS

17e JAARGANG, AFL. 5 — 15 Februari 1946

Proeve van berijmde vertaling van Horatius Od. IV 7

De sneeuw is weggevlucht, het gras tooit weer de weiden,
Het loover struik en boom;
De aard toont een nieuw gelaat, geslonken beekjes glijden
Weer langs hun oeverzoom.

De Gratiën wagen 't weer, met dartle nymphen samen,
Ten reidans aan te treên.
Ons korte leven maant, geen plannen te beramen,
Reikend in de eeuwigheên.

De winter moet der lent', de lent den zomer wijken,
De zomer op zijn keer
Verdwijnt zoodra de herfst zijn geurig ooft doet prijken,
Dra komt de winter weer.

Edoch, aan 's hemels trans het krimpen zijner hoornen
Herstelt het maanlicht ras;
Van ons, als wij den weg betreên van al 't geboor'ne,
Blijft niets dan stof en asch.

Wie weet of na deez' dag de hemel ons zal geven
Een nieuwen dageraad ?
Terwijl toch alles, wat ge uzelf gunt in uw leven,
Den gier'gen erf ontgaat!

Als ge eenmaal scheiden moet daar Minos U laat dagen,
Dan brengt geen adeldom,
Geen welbespraaktheid, zelfs geen vroomheid en geen klagen,
Torquatus, U weerom.

Kon toch zelfs niet Diane uit Hades' nacht bevrijden
Den kuischen Hippoliet,
Waar Theseus ook zijn vriend Pirithous in 't lijden
Geketend achterliet.

Hilversum. J. H. GUNNING Wzn.

Lusciniae Cantus

Unde mihi tandem sua dulcia cantica cantat?
   Audio . . . perraro conspiciens oculis:
fronde latet viridi, circum tamer efficit omnes
   ut sileant volucres vox ea clarisona.
Ah! mirum, claro quam late gutture silvas
   personat, utque ictus acriter ingeminat!
Non, ubi sit, video; sed laetum texere carmen
   percipio, laete quod reboant nemora.
Sic textor, qui luce nova telae assidet, omnis
   incumbens operi, laetus et ipse canit.
Cantans ille sedet, dum stamina lene susurrant,
   tigna tonant strepitu, pervolitant radii.
Sic aestate aliquis frondis pertexere telam
   mille solet filis carminis usque sui.
Estne animal? Vel homo? Quod tandem nomen habebit?
   Fragrans iure licet dicere turibulum,
suaves unde sonos ceu tura ascendere credas
   nulli cernendis angelicis manibus.
Chordis sed rursus, quas plectrum percutit acre,
   campanisve cavis assimilare velis . . .
Eloquitur parum nomen quodcumque daretur:
   nuntius est Celsi, captum hominum superans.
Ausculta! Lentam, claram, lautamque loquelam
   elicit ex imo pectore, luxurians,
non aliter quam si resonantia mille per ora
   festivas voces organa concrepitent.
Nunc pipit, pipit; nunc clamans clamitat alte;
   gutture nunc tremulo spargit ubique sonos,
guttas ut pluvialis aquae decurrere dicas
   murmure cum trepido tecta per alta domus.
Crebro nunc, attende, quatit, quasi fune soluto
   coralia insultent marmoreum in lapidem . . .
Nulla avis est, proprium cuius non pingere cantum,
   pro modulis varians voce sua valeat.
Canum me vatem cantus concedere palmam
   huic non taedet avi, sponte sed attribuo.
Nam quis splendorem hunc capiat, laude ut satis umquam
   regalem cantum Lusciniae celebret?

Dr. H. VROOM.

De Nachtegale

Waar zit die heldere zanger, dien
ik hooren kan en zelden zien,
in 't loof geborgen
dees blijden Meidagmorgen?

Hij klinkt alom de vogels dood,
bij zijnder kelen wondergroot'
en felle slagen
in bosschen en in hagen.

Waar zit hij? Neen, 'k en vindt hem niet,
maar 'k hoore, 'k hoore, 'k hoore een lied
hem lustig weven:
het kettert in de dreven.

Zoo zit en zingt er menig man,
vroegmorgens op 't getouwe, om, van
goên drom, te maken
langlijdend lijnwaadlaken.

De wever zingt, zijn' webbe deunt;
de la klabakt, 't getouwe dreunt;
en lijzig varen
de spoelen heen, in 't garen.

Zoo zit er, in den zomer zoel,
een werpende, op den weverstoel
van groene blâren,
zijn duizendwervig garen.

Wat is hij: mensche of dier of wat?
Vol zoetheid, is 't een wierookvat,
daar Engelenhanden,
onzichtbaar, reuke in branden.

Wat is hij? 't Is een wekkerspel,
vol tanden fijn, vol snaren fel,
vol wakkere monden,
van sprekend goud, gebonden.

Hij is . . . . daar ik niet aan en kan,
een' sparke viers, een' boodschap van
veel hooger' daken
als waarder menschen waken.

Horkt! Langzaam, luide en lief getaald,
hoe diep' hij lust en leven haalt,
als uit de gronden
van duizend orgelmonden!

Nu piept hij fijn, nu roept hij luid';
en 't zijpzapt hem ter kelen uit,
lijk waterbellen,
die van de daken rellen.

Geteld, nu tokt zijn taalgetik,
als ware 't op een marbelstik,
dat perelkransen,
van 't snoer gevallen, dansen.

Geen vogel of hij weet zijn lied,
zijn' leise en al zijn stemgebied,
bij zijnder talen,
nauwkeurig af te malen

't En deert mij niet, hoe oud gedaagd,
dat hij den zangprijs henendraagt,
en, vogel schoone,
mij rooft de dichterkroone

Want mensche en heeft u nooit verstaan,
noch al uw' rijkdom recht gedaan,
o wondere tale
van koning Nachtegale.

GUIDO GEZELLE.

Anti-oorlogsstemming in de eerste eeuw van den Keizertijd

De eerste eeuw van den Keizertijd wordt gekenmerkt door een anti-oorlogsstemming. Rampspoed slechts was gebracht door de talrijke burgertwisten en oorlogen, welke bijna honderd jaren het Rijk geteisterd hadden. Is het een wonder, dat zij, die deze ellende

hadden doorgemaakt, een afkeer hadden gekregen van alle krijgsgeweld en slechts vrede wenschten?[1] Evenwel zoo diepe wonden waren geslagen, dat die anti-oorlogsstemming ook bleef voortleven bij de generatie, welke niets of nagenoeg niets had meegemaakt, maar getuige was van de moeizame opbouw uit de puinhoopen. [2]

Ter illustratie hiervan volgen enkele teksten, hoofdzakelijk ontleend aan den philosooph Seneca (4—65), Plinius Maior (23—79) en Lucanus (39—65).

De *pax Romana*, welke sinds Augustus heerschte, beteekende geenszins ontwapening. Integendeel, de wapenen, aldus Seneca, moesten een bolwerk van de vrede (*munimentum pacis*) zijn. De wapenen, ook al rusten zij, verschaffen *securitas*, zekerheid, persoonlijke veiligheid en na alle onzekerheden in den voorafgeganen tijd is juist hiernaar bij de groote massa een sterk verlangen. Tengevolge van deze *securitas* kon thans ook, naar Seneca meent, een einde gemaakt worden aan de geboortebeperking, welke volgens hem door den nood der tijden was veroorzaakt.

Een goed geordend, gezaghebbend staatsbestuur, liefhebbende kinderen, zorgvolle ouders behoorden tot de dierbare wenschen van velen, welke nu in vervulling konden gaan. Plinius beschouwt de vrede zelfs als iets feestelijks en ontroerend klinkt zijn bede: „*Aeternum, quaeso, deorum sit munus istud*". [3]

Deze stemming moest wel het oordeel over de leidende figuren in het verleden beïnvloeden. „Hoeveel meer waard is het de grenzen van het Romeinsche vernuft verwijd te hebben dan die van het Romeinsche Rijk" zegt Plinius met betrekking tot Cicero, van wien hij een groot bewonderaar is. En in Pompeius' overwinning op Mithridates ziet hij niet alleen het belang voor den staat, maar ook dat voor de wetenschap. Immers, Pompeius had de medische bibliotheek van dezen koning in het Latijn laten vertalen en aldus

---

[1] Vgl. H. Wagenvoort, Varia vita [3]. Groningen, 1943, p. 70 vlg.; idem, Augustus. Amsterdam, 1931, p. 75 vlg.

[2] Dit ook letterlijk op te vatten. In Lucanus' tijd waren verschillende tijdens de Burgeroorlogen verwoeste steden nog niet herbouwd. Caesar had de huizen van Dyrrhachium afgebroken om van het materiaal versterkingen te maken.

[3] N. H. XXVII, 3. Plinius' stemming is nog beter te begrijpen, wanneer men bedenkt, dat hij den burgeroorlog na Nero's dood had meegemaakt. Diens opvolger Vespasianus wenschte als vredesvorst beschouwd te worden en besteedde extra zorgen aan de tempel van Pax (Plin. N. H. XXXIV, 84; XXXVI, 27 en 58. Vgl. II. 18.

het zijne bijgedragen in den strijd tegen den dood. Seneca daar» ehtegen beschouwt Pompeius slechts als een door ijdele roemzucht bezetene. Ondanks zijn sympathie voor Pompeius moetLucanus toegeven, dat deze de wapenen boven de toga gesteld heeft. „*Sed pacem armatus amavit*" laat hij er terstond op volgen.

Wat Caesar betreft merkt Seneca op, dat deze na de overwinning lankmoedig optrad. Plinius evenwel kan, met alle waardeering voor Caesar's *virtus* en *constantia* het niet roemvol vinden, dat door zijn toedoen zoovele menschen zijn gedood en noemt dit een *iniuria generis humani*, een verwijt, dat des te erger treft, gezien het algemeen verlangen, dat boven alle *iniuria* het *ius* geplaatst zou worden.

Terwijl een tijdgenoot in zijn Inleiding op een handboek voor kruidengeneeskunde op een, naar onze smaak, wat al te vleiende wijze, verkondigd had, dat de majesteit van Keizer Augustus alle menschelijke kwalen het best genas, is het oordeel van de volgende generatie aanmerkelijk koeler. „Augustus moge dan gematigd en lankmoedig zijn geweest", zegt Seneca, „maar laten wij bedenken, dat hij pas zoo optrad nà de bloedige slag bij Actium, na zijn wreedaardig optreden te Perusium en nà de prescripties". Zijn lankmoedigheid is niets anders dan een moe geworden wreedheid. „Als Augustus niet vergevensgezind was geweest, wien zou hij dan overgehouden hebben om over te regeeren?" vraagt hij zich elders af.[1]

Ook op het oordeel over Alexander den Groote heeft de antioorlogsstemming haar stempel gedrukt. Zijn militaire prestaties noemt Seneca *latrocinia*, evenals die van zijn vader Philippus en hen zelf *pestes* even erg als overstrooming en brand. Kort daarop stelt hij de vraag, wat het belangrijkste is voor den mensch en geeft dan het philosophische antwoord: „Niet de zeeën met vloten te bedekken, noch overwinningsteekenen te planten aan de kust van de Perzische golf, noch op zoek naar onbekende dingen over den Oceaan te zwerven, maar alles met den geest te schouwen en — wat de grootste overwinning is—zijn eigen fouten te bedwingen".

De militaire zijde van Alexander's optreden boezemt Plinius geen

[1] De clem. I, 10, 1. Dit doet denken aan Seneca's mededeeling over Sulla, dat deze door gebrek aan vijanden tenslotte genoodzaakt werd met het moorden op te houden (De clem. I, 12, 2). Het oordeel van Seneca en Plinius over Sulla is vernietigend.

belangstelling in. Hij verwaarloost deze geheel. Alexander's veldtochten beschouwt hij als ontdekkingsreizen en alleen als zoodanig interesseeren zij hem. Seneca ziet in dergelijke tochten slechts een aanleiding tot oorlogen: Zoo heeft Alexander door onbekende zeeën te doorkruisen de grenzen van de wereld als het ware doorbroken. Het zou voor de vrede beter geweest zijn, wanneer de zeeën afgesloten waren gebleven. En de natuur had wellicht beter met ons gehandeld, indien zij de winden verboden had te waaien, zoodat ieder in zijn eigen land had moeten blijven. De Godheid heeft de winden aan de menschen gegeven, opdat de voordeden van iedere streek afzonderlijk, gemeenschappelijk genoten zouden kunnen worden, maar de menschen misbruiken ze door ze te bezigen voor het vervoer van gewapende legioenen.

Een analoge gedachtengang vinden wij bij Plinius: IJzer is het *optimum pessimumque vitae instrumentum*. Wij ploegen ermee en gebruiken het voor het snoeien van boomen, maar tevens misbruiken wij het voor oorlogen en rooverijen! De slechtheid der menschen is dus eigenlijk de oorzaak van den oorlog.

Hoort men dergelijke gedachten ook thans nog niet?

Arnhem. E. J. JONKERS.

Koninklijke en Keizerlijke bibliotheken in de Oudheid

De voor den Nederlander door geen vreemde dwang verdrongen erenaam der in Den Haag gevestigde Rijksboekerij kan in de Oudheid haar parallel vinden in verschillende streken der wereld.

Het oudst-bekende voorbeeld treft men aan bij de Assyriërs: nog in de laatste periode van hun machtsontplooiing, in de 7e eeuw, liet koning Assurbanipal, een man van buitengewone gaven, te Ninive alles bijeenbrengen, dat kan worden gerekend tot de Babylonisch-Assyrische litteratuur: oorkonden en brieven, wetenschappelijke werken, religieuse teksten en hymnen. De lokaliteiten, waar dit alles werd geplaatst, waren zeer uitgestrekt; kleitabletten immers boden het materiaal, waarop al wat van waarde was voor de bibliotheek werd gegrift in spijkerschrift. Meer dan 20.000 dergelijke platen zijn bewaard, ten dele in verminkte toestand; de omvang varieert tussen 37 x 22 c.m. en 2.4 x 2 c.m.; de dikte is gemiddeld 2.5 c.m.

Hoeveel zorg er besteed is aan de catalogisering, blijkt hieruit, dat nagenoeg alle klei-tabletten gestempeld en genummerd zijn, vaak met de aantekening van den verantwoordelijken ambtenaar „naar het origineel gecopieerd en gecorrigeerd".

Men ziet: een Koninklijke Bibliotheek, beantwoordende aan alle eisen der techniek, verzorgd tot in de kleinste onderdelen, bruikbaar voor lederen in letterschrift en litteratuur ingewijde. Maar, bestemd voor een uitgebreid publiek, aantrekkelijk voor den landgenoot van beperkte ontwikkeling kunnen de reusachtige zalen, waarin deze klei-massa bijeengebracht was, niet zijn geweest: zeker kon men er de tijd niet rustig doorbrengen cum libello in angello. Vermoedelijk hebben slechts enkelen uit de naaste omgeving des konings en uit de zeer geleerde priesterstand geprofiteerd van de ontzaggelijke schatten, bijeengebracht door een vorst, wiens grootste liefde ongetwijfeld de bevordering was van kunst en wetenschap, maar die gedwongen werd zich gedurende een groot gedeelte van zijn leven bezig te houden met zware buitenlandse oorlogen; men kan hem wellicht vergelijken met Marcus Aurelius, den Stoïcijnsen geleerde, wiens plichtsbesef hem voerde naar de hevig bedreigde grenzen van het reusachtige Romeinse rijk. Dat hij in de Griekse overlevering vereenzelvigd schijnt te zijn met den verwijfden wellusteling Sardanapallus verdient nauwelijks vermelding.

Slechts een kort leven is aan Assurbanipal's schepping geschonken geweest; men kan niet eens als zeker aannemen; dat de bibliotheek voltooid was, toen in 606 (volgens anderen in 612) v. C. de ondeigang van Ninive een einde maakte aan haar bestaan. De aard van het materiaal echter en de gesteldheid van de bodem hebben er toe meegewerkt, dat een belangrijk gedeelte onder het puin der stad werd bewaard.

Driehonderd jaar later werd een Koninklijke Bibliotheek opgericht, die ons in haar gehele wezen heel wat meer nabij staat: met enige fantaisie kan men zich voorstellen te vertoeven in de ruime zalen van het Alexandrijnse Museum.

Het moge waar zijn, dat Alexander de Grote, toen hij aan een der monden van de Nijl op een door natuurschoon allerminst aantrekkelijk terrein een moderne stad deed verrijzen, in de eerste plaats als doel voor ogen zag de stichting van een sterke vesting ter bescherming van het uitheems gezag in Egypte, ongetwijfeld reikte zijn blik ook hier verder en wilde hij, de leerling van Aristo-

teles, de Griekse beschaving in nauwe aanraking brengen met de sinds eeuwen verstarde Egyptische cultuur. Zijn vroegtijdige dood heeft ook de uitvoering van dit plan gestoord, maar niet verijdeld: het vorstenhuis der Ptolemaeën, dat in Egypte Alexander's taak overnam, toonde in alle opzichten te beschikken over de eigenschappen, vereist voor de aanvaarding van een zo zware erfenis.

Ptolemaeus I (323—285 v. C.) toch, en zijn zoon Ptolemaeus II (285—247 v. C.) bevorderden niet alleen met alle kracht de materiële welvaart van het nieuwe gebied, maar ook deden zij alles, wat in hun vermogen was, om Alexandrië te maken tot een middelpunt van Griekse beschaving. Tot voorbeeld strekte Athene, waar het wijsgerig onderwijs, gegeven vooral in de eens door Plato en Aristoteles gestichte scholen, zich nog in grote bloei verheugde. Maar de onbeperkte geldmiddelen, waarover het Grieks-Egyptische rijk beschikte, maakten de uitvoering mogelijk van veel verder strekkende plannen dan men zich ooit in Athene had kunnen denken; het pionierswerk maakte trouwens buitengewone en kostbare maatregelen noodzakelijk. In de eerste plaats moest in Alexandrië huisvesting en levensonderhoud op ruime schaal worden aangeboden aan mannen van betekenis in wetenschap en kunst; zonder officiële aanmoediging immers zou het nooit gelukt zijn hen op te nemen in het Museum, het grootse, door Ptolemaeus ontworpen instituut. Het behoeft nauwelijks gezegde dat de benaming niet moet worden opgevat in de beperkte betekenis, door ons aanhef woord gegeven : al, wat onder de bescherming stond van de negen Muzen, wier namen ieder Griek bij het eerste onderwijs uit het hoofd leerde[1], dus alles, dat tot het terrein der geestelijke ontwik-

[1] In de door Hesiodus (Theog. 77 v.v.) geformuleerde volgorde, die ook is overgenomen voor de aanduiding der negen boeken van Herodotus. Een Latijns schoolvers (te vinden bij Kan en Schröder, Bloemlezing uit Latijnsche dichters p. 86) wijst haar afzonderlijke werkkringen aan; met enige wijziging en met omzetting in Hesiodus' volgorde kan het aldus worden vertaald:

Clio bezingt het gebeurde en wijst het zijn plaats in de tijd aan,
Euterpe brengt zoete muziek met haar lieflijke rietfluit,
Comische vrolijkheid, brengend verblijdt ons de schalkse Thalia,
Melpamene spreekt haar droefenis uit in de tragische smartkreet,
Terpsichore geeft ontroering en toont hare macht door de cither,
Zingende danst Erato, zij geleidt met haar plectrum de reidans.
Rijk in haar heilige zangen vertolkt Polyhymnia vroomheid,
Uranië onderzoekt de beweging van hemel en sterren,
Heldenverhalen brengt Calliope in haar roemrijke lied'ren.
Aldus werkt door de geest van Apollo dit negental Muzen;
Toevend te midden van haar weet Phoebus de kring te beheersen.

keling behoorde, moest in het Alexandrijnse Muzenverblijf zich thuis voelen.

De historische overlevering is ook hier te spaarzaam om ons de gang van zaken nauwkeurig voor ogen te brengen; slechts als men aan de fantaisie vrij spel laat, kan men zich voorstellen, hoe de geleerden en de kunstenaars, door de Ptolemaeën uit alle delen der Griekse wereld naar Alexandrië gelokt, zich onbekommerd aan hun geestelijke arbeid konden wijden in de ruime zalen en vertrekken van het voor hen opgerichte paleis, vooral ook zich verrijkend door onderlinge conversatie en discussie. Maar met zekerheid spreken kunnen wij slechts over één der middelen, waardoor dit ideale bestaan werd mogelijk gemaakt: omtrent de vorming van de voor het doel onmisbare bibliotheek heeft de overlevering ons althans niet geheel onkundig gelaten.

Zonder een eigen bibliotheek kunnen we ons het Alexandrijns Museum evenmin denken als onze tegenwoordige Universiteiten of als het Vredespaleis. Wij moeten daarbij volstrekt niet veronderstellen, dat de geestelijke arbeiders, die in het nieuwe instituut werden opgenomen, uit hun woonplaats allen een redelijke boekerij meebrachten. Zeker, in het begin der 3e eeuw v. C. was het persoonlijk bezit van boekrollen volstrekt niet ongewoon in Athene en elders; als vaststaand kan men aannemen, dat reeds de grote mannen der 5e en 4e eeuw, dat Euripides, Plato en Aristoteles over een eigen bibliotheek beschikten, die zij konden aanvullen door aankoop op de boekenmarkt of bij particulieren en door aan hun slaven de copiëring op te dragen van bij anderen geleende werken. Het is echter ondenkbaar, dat de omvang van dergelijke bibliotheken in enige redelijke verhouding heeft gestaan tot de enorme uitbreiding die de Griekse litteratuur had bereikt omstreeks de dood van Alexander den Grote.

Onwillekeurig denkt men hier tevens aan de volgens de overlevering reeds in de zesde eeuw v. C. door Pisistratus te Athene opgerichte openbare bibliotheek. Te weinig evenwel is ons over haar bekend om enige conclusie te wettigen; zij zou door Xerxes na de verovering van Athene zijn geroofd en eerst omstreeks 300 v. C. door Seleucus I van Syrië zijn teruggebracht. Deze traditie is evenwel te vaag om op voort te bouwen.

Hoe dit ook zij: nergens in de overlevering ontmoeten wij een volkomen betrouwbaar getuigenis omtrent van regeringswege onder-

steunde wetenschappelijke bibliotheek-vorming vóór het ontstaan van het Museum te Alexandrië. Daar evenwel werd de zaak met al de kracht en de degelijkheid aangevat die men van de beide eerste Ptolemaeën kon verwachten. Naar alle kanten werden gezanten gezonden om handschriften te verzamelen; een volkomen volledigheid werd aldus bereikt. Speciaal van de grote meesters der Griekse litteratuur kwamen verscheiden handschriften binnen; nauwkeurig werd onderzocht of de daarin opgenomen teksten onderling verschilden. Geleerden van naam kregen de opdracht om door bestudering bij onderling min of meer verschillende lezingen zoveel mogelijk de oorspronkelijke tekst vast te stellen. Daarnaast werd grote zorg besteed aan de interpretatie; uitvoerige commentaren werden samengesteld in het bizonder voor die schrijvers, wier taaleigen afweek van het als normaal geldende Grieks. Voor de bibliotheek zelve ten slotte was de nauwkeurige catalogisering van groot belang; onder toezicht van wetenschappelijk gevormde leiders als Zenodotus van Ephesus en Aristophanes van Byzantium stelde de beroemde dichter Callimachus, die wellicht ook zelf bibliothecaris is geweest, en zijn medewerkers de Pinakes (= *Tabulae*, korte aantekeningen) samen, bevattende mededeling omtrent de schrijvers der boekrollen, omtrent hun werken en omtrent inhoud en betekenis van elk geschrift afzonderlijk. Aldus ontstond een uitvoerige catalogus.

De omvang der Alexandrijnse bibliotheek is ons slechts door vage berichten bekend; het schijnt aannemelijk, dat er reeds 50 jaren na de stichting 400.000 boekrollen aanwezig waren, waaronder zeer vele duplicaten; een totaal van 00.000 verschillende werken aan te nemen is gewettigd. Intussen moeten wij ons deze rollen niet te groot voorstellen: de Ilias en de Odyssee b.v., die in de moderne Nederlandse uitgave op 956 bladzijden zijn afgedrukt, waren in Alexandrië elk over 24 rollen verdeeld, overeenkomstig de thans nog gehandhaafde, soms vrij onlogische, boekindeling. Gemiddeld bevatte ieder dezer rollen 580 versregels.

Wanneer wij nu ons een — zij het op fantaisie berustende — voorstelling willen vormen van het bedrijf eener dergelijke bibliotheek, dan moeten wij beginnen met ons als de, ik zou haast zeggen onzichtbare, medespelers een groot aantal slaven te denken. Ongetwijfeld werd de bezoeker, die van de boekrol-verzameling gebruik wilde maken, daarin zoveel als hij wilde gesteund door het talrijke

slavenpersoneel: door slaven werden de aangevraagde βίβλοι uit hun θῆκαι gehaald, ontrold, den lezer voor ogen gelegd, desgewenst ook voorgelezen. Maar genoemde slaven waren voor hun taak geschikt geworden, zowel door afkomst en aanleg — vaak behoorden zij tot de ontwikkelde klasse van burgers uit veroverde en geplunderde steden — als door een strenge opleiding van wege het wetenschappelijk bibliotheek-personeel.

Ook omtrent het gehalte der bezoekers kan men slechts gissen; het ligt in de rede aan te nemen, dat de kring, evenals de boekenvoorraad, zich voortdurend uitbreidde; hiermede stemt overeen zowel een opmerking van Vitruvius, een Romeins ingenieur en schrijver over bouwkunst, tijdgenoot van Keizer Augustus, die zegt, dat de Alexandrijnse bibliotheek ten slotte dienst deed ad communem delectationem, als de mededeling, dat er reeds onder Ptolemaeus II te Alexandrië een kleinere bibliotheek geopend werd in de tempel van Sarapis.

Zo bleef de geweldige Koninklijke Bibliotheek een rol van enorme betekenis spelen in het geestelijk leven der Grieks-Egyptische hoofdstad totdat zij in 47 v. C. grotendeels door brand vernield werd tijdens de opstand der bevolking van Alexandrië tegen het gezag van Caesar; wat overbleef werd ten dele naar Rome overgebracht, de rest ging volkomen te gronde in de 7e eeuw, toen het land door de Arabieren veroverd werd en de Grieks-Egyptische beschaving vernietigd.

(*Slot volgt.*) Dr J. VAN IJZEREN.

Een Amsterdamsche Pasquinade

„Meester Pasquino", zoo noemde van den tijd der Middeleeuwen af de bevolking van Rome het sterk verminkte beeld uit de oudheid, dat op den hoek van een straatje staande de spreekbuis geworden was van volkshumor en volkssatire. Venijnige versregels, waarin de overheid werd aangevallen, werden op zijn voetstuk geschreven of geplakt, suggestieve vragen gedaan en den volgenden dag pikant beantwoord, en in menig paleis heeft Pasquino eeuwenlang uitbarstingen van woede of bulderend hoongelach verwekt.

Hoe begrijpelijke haat tegen de machthebbers den man van de straat felle en soms humoristische opmerkingen op muur en schut-

ting kan doen schrijven, hebben ook wij de laatste jaren gezien» Maar ook den meer ontwikkelde heeft de Duitsche tirannie tot uitingen gebracht van bijtende satire en menigmaal heeft ons oog geglinsterd van pleizier, wanneer wij gedrukte, soms zeer geestige biljetten lazen, die met levensgevaar in het duister van den nacht waren aangeplakt en die ons opfleurden en opbeurden. Pasquino heeft ook tijdens de Duitsche bezetting onder ons geleefd en gewerkt.

Zoo was het ook bij onze vaderen. Een aardig voorbeeld daarvan trof ik aan in het tweede deel van de „Beschrijvinge van Amsterdam" door Casparus Commelin (2° dr. 1726, p. 1039 e. v.). Men leest daar als volgt:

„In desen tijd vond men op zeker morgen, onder een af-beelding van den *Hartog van Alva* de volgende *Latijnse* woorden geschreven staan,

Estne hic Alvarus Dux, iam pius immo prudens ?
Estne hoc carmen ?

Dat is: *Is desen Hartog van Alva niet Godvruchtig en wijs ?*
Is dit geen Vaars ?

Al de Geleerden die dit zagen, konden hier geen vaars in vinden, hoe nauwkeurig zij dit ook ontleeden, en op de Leest van een vaars zochten te schoeyen, niet te min merkten zij wel, dat yet verborgens hier in most steken. Endelijk was er een, die daar onder schreef, *non est*, dat is, *'t en is geen*. Den eersten Instelder dit ziende, schreef er onder

Tollantur Decimae, et crit.

Dat is: *Lichter de Tiende uit, en 't zal een worden.*

Hiermede quam 't geheim voor den dag, want men begon te tellen van d'eerste letter af tot de tiende toe, en dezelve uitdoende, telde men weder daar van daan vervolgens tot de tiende, en die ook uitnemende, telde men noch eens tot de volgende tiende, die mede verwerpende, raakten dese drie letteren, *l, a, p*, daaruit. Hiermede veranderden dese *Prosa* niet alleenlijk in een volkomen vaars, dat een *Carmen Pentametrum* wierd, maar den zin, die te vooren een zeegen voor *Alva* scheen uit te drukken, veranderde, door 't uittrekken van de tiende desei letteren, in een vloek, even als 't onredelijk eissen van den tienden penning, al zijn lof in

laster, onder de Gemeinte quam uit te barsten, want na 't uitnemen van de voorschreven drie letteren, bleef 'er aldus staan

Estne hic Avarus Dux impius immo rudens ?

Dat is (om mede een Neerduits vaars hiervan te maken) bijkans aldus

Is dit geen gierig Vorst en ongodvruchtig beest ?"

Amsterdam. A. SIZOO.